

Fyra personliga berättelser från Hermansjöbygden

Det finns många mer eller mindre dramatiska berättelser om livet runt Hermansjön. Här skriver fyra ättlingar till nybyggarna runt sjön och vi får ta del av en berättelse från östra Högland, en från Kroktjärnbränna och två från Gammelgård Hermansjö.

När åskan slog ner på östra Högland 1953

Vi brukade bo i bagarstugan på sommaren. Det var 1953 som pappa Anselm bröt sitt ben. Han låg på Sollefteå lasarett. Han kom hem så småningom med gipsat ben. Pappa låg på sängen i alkoven som fanns i Bagarstugan. Åskan började att mullra. Farmor Inga kom in och satte sig på öppenspishällen. Jag satt på en stol nära farmor Inga. Mamma Rut stod vid spisen, pappa hade murat in en järnspis inuti öppenspisen med en plåtrör genom hela skorstenen. Sören och Göte satt på soffan eller vid bordet. Jag minns inte riktigt.

Inga Byström på Högland. Farmor satt på sidan om spisen när hon blev träffad av blixten.
Öppenspisen bagarstugan, 1953 var det en vedspis inmurad.

Åskan började att mullra rätt hårt. Helt plötsligt small det bara. Eldkulan som kom bakom mammas huvud var ungefär lika stor som hennes huvud. Den var röd och sprack med eldstrålar åt alla håll. Mamma blev inte skadad. Den kom antagligen genom skorstenen. Farmor blev träffad. Jag kommer inte ihåg om hon hamnade på golvet. Mamma hjälpte henne till kökssoffan. Farmor blev lam på högra sidan. Men efter ca en halv timme så gick förlamningen över. Jag satt på en stol på sidan om Farmor. Hur jag hamnade vid köksdörren vet jag inte. Jag fick antagligen en stöt när farmor blev slagen av åskan. Det var inget som gjorde ont.

Vad jag minns så hände det inget med Sören och Göte heller. Men vi alla blev mycket rädda. Det hände heller inget med pappa. En sak till om farmor Inga. När hon låg på soffan sade hon gång på gång ”bara det inte brinner i min stuga”. Mamma gick ner till huset och mycket riktigt så var det ånga på fönsterrutan. Mamma sprang in och såg att åskan hade slagit ner i elektriska vägguttaget vid köksfönstret. Det hade börjat att glöda. Denna sommar så reparerades Sörstugan.

Snickarna var Henning Nilsson, Rudolf Nilsson och Kalle Vill Svensson. Mamma påkallade en av dem. Han hämtade vattenslangen, öppnade fönstret och rev loss fönsterfodret på insidan och

Fyra personliga berättelser från Hermansjöbygden

spolade med vatten. Det räddade huset från att brinna upp tack vare att farmor som hade på känn att åskan hade slagit ner. Jag undrar hur det fungerar att hon hade det på känn. Det måste vara något övernaturligt? Jag nämnde att Sörstugan renoverades 1953.

Vid det här tillfället så var alla fönster uttagna, det skulle sättas in nya fönster. Dörrarna var också öppna. Kalle Vill (han hette Karl Vilhelm) gick ut genom båda dörrarna (kök och ytterdörr). Henning var inne i köket. Då kom det en eldkula som gick ut genom den öppna köksdörren vek av mot den öppna ytterdörren. Henning som var i köket var säker på att Kalle Vill som hade gått ut hade blivit träffat. Henning som var i köket gick snabbt ut för se hur det var med Kalle Vill. Kalle Vill hade gått till höger om bron och eldkulan gick väl rätt fram. Kalle Vill klarade sig oskadd. Det kan man säga var änglavakt!

Skrivet ur minnet av Siv Norlén Hölö den 2 februari 2018

Foto och textredigering Göte Byström Kramfors den 14 januari 2019

Oxkörningen

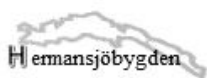
När morfar, Erik Nordin var på vedbacken på Kroktjärnsbränna satte vi oss på huggkubben, jag på hans knä och lyssnade på berättelser om gamla tider. Det här berättade pappa Östen för mig.
- Man skulle ha haft en bandspelare för att spela in allt han sa!

Erik var arrendator på Kroktjärnsbränna från november 1895 till 1935. Han föddes på Noret mellan Kroksjön och Hermansjön och gick under namnet "Knul-Erik" p.g.a. att han drabbades av rakitis som liten. (Han var puckelryggig). Det är en bristsjukdom där det fattas D-vitamin. Det fanns en klok gubbe som bodde vid Stormyran i Aspeå som tog hand om honom i två veckor. Vad han mindes så gjorde gubben ingenting med honom. När hans pappa Christopher hämtade honom sa gubben att han kommer att stanna i växten men kommer inte att ha ont i ryggen i hela sitt liv. Men kommer att ha en puckel och kommer att gå med krokig rygg i hela sitt liv, men utan att ha ont.

Han gifte sig 1890 med Johanna Byström från Högländ som var syster till "Stark-Pelle", men innan dess hade han varit dräng nere i Ed i Forsmo ett tag. Därifrån kom en gubbe som hette Gustav Hansson som kom att bo i Aspeå 1848-1870, han hade skaffat sej två oxar i södra Sverige för att användas i jordbruket och som dragdjur för transport av bräder ner till Ångermanälven. Erik fick säkert idén från honom för han skaffade sig en ox som han använde för att köra ihop all sten på åkern på "Bränna".

Oxars fördel är att dom är starkare än hästar men sävligare. En test skulle bli när huset på Gammelgård i Hermansjö skulle byggas, så skulle teglet köras från Byvattnet, där det fanns ett litet tegelbränneri. Erik med oxen och några gubbar med hästar tog på sig uppdraget. En dagsutflykt på 4 - 5 mil. Det var vinter med bara hästvägar. Erik var nere i Byvattnet på morgonen tillsammans med hästkörarna. När man hade lastat och skulle starta hemfärden retades man med Erik att han inte skulle komma fram på flera dygn.

- Du, Erik kommer inte vara framme innan aftavarn (kvällsmaten) du!

**Statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt är medfinansier
för genomförandet av detta projekt**

Fyra personliga berättelser från Hermansjöbygden

Hästarna satte iväg och oxen blev efter. Men när man kom upp till dammen vid Hermansjöns nedre ände stod hästarna och orkade inte längre. Dom var inte tränade! Erik vek sitt ekipage ut i lössnön och körde förbi. Skyndade sig den sista biten över sjön upp till Gammelgård och lossade teglet så snabbt han kunde, vände sedan om och for hem till Kroktjärnsbränna. Nere på isen mötte han hästarna. Då var inte hästkörarna lika spydiga och talföra!

Det här är oxen som Erik Nordin använde.
Kopia av foto som Karl-Erik Eriksson äger. Okänd fotograf.

Erik hade hört att man skodde oxarna precis som med hästar söderut. Så han for till Stavarmon, där bodde en som hette Lindgren som var en bra smed som gjorde skor till oxen. Gubbarna viste inte att oxskorna skulle vara delade och inte hela som hästskor. Oxen blev ofärdig och kunde inte gå efter detta. Så Erik köpte sig en häst i stället. Men han sa, att nu var jag utan någonting att köra med, hästen var mycket svagare än oxen.

Den hästen drucknade på Kroktjärna en vår. Den sprang ut på isen och ramlade igenom, gubben hoppade efter och försökte boxera hästen till land men den dog. Erik blev kraftigt förkyld efteråt och kurerade sig med att dricka becolja, en tjärblandning i sprit som fungerade som myggolja. Men frisk blev han.

Där på Kroktjärnsbränna brukade samerna vara på vintrarna. Man bodde i bagarstugan, dom brukade hålla till på sjön och träna upp renarna till dragrenar och det var ett fasligt liv under dessa dagar på sjön. Då fick vi på Kroktjärnsbränna se till att det var stängt ordentligt kring hässjorna för renarna. Det var Kroksamerna från Vilhelmina som bodde där.

Arne, brorsan har på senare tid haft kontakt med en av dessa samer för fisketurer. Lennart Kroik var liten när han bodde med sina föräldrar på "Bränna", men nog mindes han den tiden! När mormor Johanna dör i april 1914 så är det inte tal om att familjen skulle spridas ut på socken utan Erik klarar av att ta hand om familjen själv. Vilket var mycket starkt gjort av honom för det var ganska ovanligt, det var ju bara småbarn han hade!

Fyra personliga berättelser från Hermansjöbygden

Han lärde mamma Hulda att sticka! Han tog henne i knät och visade hur man gjorde, han hade själv lärt sig i unga dar för att fixa sina egna strumpor. Han klarade också att göra skor s.k. "lärskor" (läderskor). Han la ut läderbiten på bordet och skar sedan ut bitarna och "sömme" (sydde) ihop bitarna till ett par skor. Han hade också lärt sig av samerna att göra "lappskor" (skor av renskinn).

Det finns flera omvittnade berättelser om att han var kunnig i att "stä blod" (stämna blod) och kunnig i läkeörterns helande förmåga. När gubben dog så tog mamma och brände upp böckerna och anteckningarna om detta. Det tycker jag var synd, sa pappa Östen många gånger.

Men flyttlasset från Kroktjärnsbränna gick på våren 1935 i sista sekunden innan "föret" försvann för det var ju bara på vintern det gick att färdas någorlunda. Man flyttade till Södra Grytmrhöjden nere i Överlänäs. Erik avled den 14 februari 1946 i Näsbäck, Överlänäs hos sin dotter Anna och hennes man Karl Eriksson.

I dag är huset på Kroktjärnsbränna rivet och inägorna i det närmaste igenväxta, men man kan ännu se var torpet var beläget. Stenen som var framför bron där jag lekte och satt och tittade på korna finns kvar. Jag har varit dit många gånger och tänkt på morfar när han tog mig upp i knät och berättade sina historier! sa pappa Östen till mig många gånger.

Jag som har skrivit är sonen Bertil.

Författare: Bertil Nordin

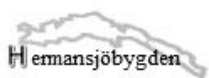
Några minnen från Gammelgård vid Hermansjön

Jag heter May-Britt Pellving född Häggström och är född på Gammelgård 1944 hos min morfar Johan Nordin och mormor Viktoria och det var Inga Byström från Högländ hjälpte mig att komma till världen den vårdagen.

Efter en tid flyttade jag med mamma och pappa till Grundtjärn där vi bodde till hösten 1952 då vi flyttade till Aspeå. Under tiden vi bodde i Grundtjärn var vi, varje sommar som jag minns, till Gammelgård och hjälpte till med slåttern. Det gick att cykla till Björnbäck, sedan var det att gå över skogen till Gammelgård. De första åren satt jag på pappas axlar men gick själv från 3–4-årsåldern. Det var endast på en lång smal spång över en blöt myr som pappa fick bära mig. På den tiden fanns inte vägen mellan Grundtjärn och Aspeå den blev till senare, under första delen av 1950-talet.

En gång vintertid var jag på Gammelgård hos morfars, jag var ungefär i 5-årsåldern. Morfar skulle åka med häst och släde till affären i Aspeå för att proviantera och jag skulle få följa med, vilken lycka! Mormor bäddade ner mig under fällar i släden så att jag inte skulle frysa och morfar satt på kuskbocken bak med tömmarna i hand. Vi startade tidigt innan det hade börjat ljusna.

Vägen från Gammelgård till Aspeå gick över sjön till Högländ, vintertid på isen och på sommaren fick man ro. Vi passerade mellan gårdarna på Högländ för att komma vidare till Aspeå och affären. När vi kom fram så stallade morfar in hästen hos Montåns, sedan lämnade han in

**Statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt är medfinansier
för genomförandet av detta projekt**

Fyra personliga berättelser från Hermansjöbygden

mormors inköpslista till Ivar Söderberg eller Daga som gjorde i ordning beställningen medan morfar gick mellan gårdarna och pratade med gubbarna.

Han lämnade in mig också på affären under tiden han gick ”gårmella” (mellan gårdarna), där fanns en dotter, Elsie-Marie, som var lika gammal som jag, vi var lite blyga för varandra i början men sedan kunde vi börja att leka. När det var dags för hemfärd så hade det blivit riktigt mörkt. Jag minns att jag låg i släden och tittade upp på stjärnhimlen och lyssnade på hästbjällran. När morfar smackade på hästen så att den började trava så lossnade det snö från hästens fötter som flög in i släden och en del landade i mitt ansikte.

Det var helt magiskt att få vara med om detta – mörkret, de höga granarna och tallarna på sidan av vägen, stjärnorna, ljudet av hästhovarna och bjällran och inte minst den kalla snön i ansiktet när jag hade det varmt och skönt under fällen. Det är något som jag har tänkt på någon gång då och då under årens gång att det var tur att jag fick uppleva just detta.

Efter att vi flyttat från Grundtjärn till Aspeå år 1952 så var det lättare att ta sig till morfars på Gammelgård. På vintern kunde man åka spark och sommartid fick man cykla till Högländ, lämna cykeln där och vänta på att min morbror Henning kom med båten för att hämta oss. När landsvägen blev klar från Aspeå till Gammelgård så kunde jag cykla hela vägen. Samma dag som jag slutade skolan så cyklade jag till Gammelgård och morfars och där var jag hela sommaren, kom hem till Aspeå dagen innan skolan började. Jag kunde cykla hem till Aspeå och hälsa på några gånger under sommaren men jag cyklade tillbaka till Gammelgård samma dag.

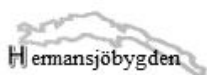
Det var livet att få vara hos morfars på somrarna, man fick vara med om alla sysslor på en bondgård, att mjölka, köra häst, ut med båten och fiska med Henning, vara med på slåttern allt från att räfsa, hässja hö, åka hölass och trampa höet i ladorna. När höet i ladan började nå upp mot taket så fick man passa sig för spetsarna från spikarna som spånet på yttertakets var spikat med, de stack fram på undersidan och rispade man sig ofta i huvudet och på axlarna.

Jag var på Gammelgård den 30 juni 1954 när det var en total solförmörkelse, då hade min morbror sotat fönsterglas till oss, så vi kunde stå ute och titta på solen som försvann mer och mer. När det blev mörkare och mörkare så tystnade fåglarna eftersom, tills det var helt tyst när förmörkelsen var total. Det var spännande att få uppleva detta fenomen, men samtidigt kändes det lite kusligt för en 10-årig tjej.

Vid 11-årsåldern började jag köra släpräfsan med Brunte, det var mycket roligare än att handräfsa lägdorna. Alla höstrån skulle tas till vara, dels skulle det skulle se snyggt ut när slåttern var avklarad och dessutom behövdes varje strå för vinterfoder till djuren. Det här är några av de minnen som jag har från Gammelgård.

Författare: May-Britt Pellving

Johan Nordins på Gammelgård Hermansjö

**Statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt är medfinansier
för genomförandet av detta projekt**

Fyra personliga berättelser från Hermansjöbygden

Den sista familjen som bodde vid Hermansjön var Johan Nordins på Gammelgård, min morfars. Gammelgård Hermansjö i Anundsjö togs upp av finnar på 1620-talet, sedan låg det delvis öde tror man fram till 1820-talet och brukades sedan löpande fram till 1965. Perioden 1943-66 bodde arrendatorn Johan Nordin, frun Viktoria och sonen Henning på östra Gammelgård. De bedrev småbruk med en häst, tre kor och ett ungdjur samt två grisar, tidvis även med några höns, får och getter. När de lämnade Gammelgård 1966 tog en drygt 135-årig epok slut för Nordins släktleds boende vid Hermansjön.

Johans förfäder kom till Hermansjöbygden på sent 1820-tal. En släktgren vandrade upp längs Nätraån från Bryngeström, fadern Johan och sonen Nils Johansson hade arbetat på Brynge såg. Familjen bodde först i en jordkula som de byggde åt sig på den södra sidan av sjön, vid det som blev västra Högländ. I jordkulan tillbringade familjen första vintern tillsammans med några djur de haft med sig på vandringen. Rester av denna boning finns fortfarande kvar. Nils Johansson var Johan Nordins morfar.

		
<i>Viktoria på Gammelgård 1943 Fotograf: Henning Nordin</i>	<i>Utsikt västerut över Hermansjön från Gammelgård sommaren 1943. Fotograf: Henning Nordin.</i>	<i>Henning Nordin plogar med häst på Gammelgård 1943 Fotograf: okänd</i>

En annan av Johans släktgrenar kom till Hermansjöbygden på 1830-talet, från Älvdalen i Dalarna, via Lit i Jämtland. Det var Matts Staaf med familj som bosatte sig på Vitberget, Resele, lite söder om Hermansjön, senare i Kroksjön. Ättlingar bröt mark och bosatte sig runt sjön. Matts Staafs dotter Karin var Johan Nordins farmor.

Någon traktor kördes aldrig på Gammelgårds marker, det var de gamla arbetssätten som gällde. Hästen var central i arbetet både i skogen och i jordbruket. Johan och Henning arbetade som skogshuggare, körde fram timret till vägen för vidare transport till fabriken i Köpmanholmen. Innan vägen fanns flottades timret. Hermansjön ingår i huvudavrinningsområdet till Nätraån, som mynnar ut i Bottenhavet vid Köpmanholmen, helt nära det gamla fabriksområdet.

Bilväg byggdes under 1953 fram till Gammelgård och åren därpå fortsatte man vägbygget till Grundtjärn, en dryg mil norrut. Jag fick besöka vägbygget ibland och åka i de stora maskinerna. Det var mycket spännande för en treåring. När vägen byggts minns jag att vi ibland åkte slädturer på det jämna underlaget, nedpackade i släden med fårskinnsfällar i dubbla lager och morfar hade på sig hundskinnspälsen där han satt på kuskbocken bakom oss.

Ibland fick jag följa med till Ivar och Daga Söderbergs affär i Aspeå, en mil söderut. Där fanns allt man kunde tänkas behöva och som man inte kunde göra själv, exempelvis norsk fetsill på hink. En gång åkte vi hem med en låda apelsiner som hade fina papper omkring sig, med motiv av en glad flicka som plockade apelsiner från träden och samlade dem i sin korg. Vi fraktade

Fyra personliga berättelser från Hermansjöbygden

hem dem väl skyddade under fårskinn och filter. Morbror Henning skötte posten så kanske hade vi postväskan med i släden.

När familjen Nordin flyttade till Gammelgård efterträdde de Johans systers familj, Greta och Ansgar Danielsson. Bostadshuset lär ha byggts på 1920-talet åt en skogsfaktor, senare bodde skogsarbetarfamiljer där. Stallet och hölogen vid stallet byggdes troligen 1942 inför flytten 1943, säkert genom samarbete mellan Johan och Ansgar. Dessa två byggnader revs och flyttades bort sommaren 2016.

Under somrarna släpptes korna ut på skogsbete och då togs sommarladugården ovanför vägen i bruk. Även hästen släpptes tidvis på skogen för skogsbete tillsammans med andra byars hästar, hästsläpp skedde i senare tid på Kroktjärnbränna. Det var spännande att se när hästarna bekantade sig med varandra, galopperade runt och bråkade lite. Sommartid gick vi ofta ut på kvällarna och letade orkidéer, nattviolen kunde vi lukta oss till. Vi lade ut nät i den spegelblanka sjön där storlommen häckade. Vid tiden för älgjakten drogs de fällda älgarna i flera fall fram till vägen eller gården av gårdens häst.

		
<i>Viktoria och Vivi Nordin tvättar. Gammelgård 1943. Fotograf: Henning Nordin</i>	<i>Slåttarna på Gammelgård 1943, Johan Nordin, Sigvard Häggström. Fotograf: Henning Nordin</i>	<i>Gammelgård 1943, kornhässjan stod där vägen nu går. Johan Nordin, Viktoria Nordin, Anna Nordin och okänd. Fotograf: Henning Nordin</i>

Vintertid hände det ibland att vattnet till ladugården frös i ledningarna och då hämtades vatten i sjön med en stor hästdragen trälår som läckte på vägen upp från sjön. Ofta kom någon av Johans bröder och hjälpte till när tungt arbete skulle utföras, de sju syskonen höll ihop hela livet, de besökte och hjälpte varandra. Stark-Pelle Byström på Högländ som var morfars kusin hjälpte säkert till och Johan var på Högländ när det var slåttertid. Siv Byström från Högländ passade mig ibland när mormor behövde hjälp. Det var mestadels självhushåll, så även när det gäller skaklar till hästen och smidda föremål i lantbruket. Johan såg ut lämpligt skakelvirke och högg trädet när det nått lagom storlek, han gjorde själv skaklarna och smidde detaljerna. Han hade alltid några extra om det skulle behövas till sig själv eller någon annan.

Förbiresande på landsvägen stannade ofta till och beundrade utsikten, ibland kom de ner på gården och frågade under den obligatoriska fikastunden om vi visste hur vackert vi bodde. Svaret var alltid ja, för det visste vi verkligen. Spännande kartnamn som Gäddtjärn, Vackerhöjden, Blomsterdalen, Vackerlandet, Vackertjärn, Abborrsjön och Stor-Kattajärven lockar till utflykter.

Fyra personliga berättelser från Hermansjöbygden

Gammelgård var det fjärde stället Johan och Viktoria bodde på sedan de gifte sig 1918. Efter giftermålet flyttade Viktoria till Johan på Johan Samuel Kristofferssons torpet och där föddes döttrarna Ida och Anna. Torpet ligger mittemot Gammelgård på södra sidan sjön, lite väster om västra Högland. I familjen kallades det oftast Torpet. Johan och hans bror Andreas bodde under olika perioder i Torpet, som tyvärr revs när vägen byggdes.

Johan fick arbete i flottningen till Ångermanälven och flytten gick 1923 till Överå ca 18 km nordväst om Hermansjön. Överå ligger mellan Grundtjärn och Junsele och hörde till Ådalslidens socken. Där föddes Vivi (min mor) och Henning men man förlorade lilla Ida. Barnen gick i skola i Juvanådammet och under vintrarna bodde rensköterna Kroik i bagarstugan.

Efter tio år i Överå flyttade familjen 1933 till västra Högland vid Hermansjön. Där bodde man fram till 1943 då flytten gick över sjön till Gammelgård. Först 1950 fick man elektricitet indragen på Gammelgård, telefon kom 1954. Flyttmönstret var mycket vanligt för dåtidens folk i trakterna, man flyttade med hela familjen till arbetstillfällena i skogsbolagens regi. Enbart på östra Högland har slakten Byström varit gården trogen i flera generationer fram till flytten 1964.

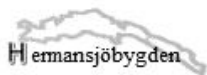
En stor förändring inträffade för Johan och Viktoria år 1966. Efter 23 år på Gammelgård lämnade Johan, Viktoria och Henning mer eller mindre motvilligt Hermansjöbygden och köpte ett hus i Holm Byvattnet, omkring 2 mil österut, inom Skorpeds församling. Då var det slut på livet som arrendator och skogsarbetare. Hästen såldes året innan, korna skickades till slakt och det hölls auktion på inventarier och bruksföremål.

1966 gick flyttlasset för femte och sista gången för Johan, Viktoria och sonen Henning. Johan var då 78 år och Viktoria 70 år, så de tyckte gott de kunde leva lite lugnare som pensionärer. I Holm Byvattnet levde Johan och Viktoria pensionärsliv med utflykter, hantverk och många trevliga släktmiddagar. Johan blev 92 år och Viktoria 95 år. Henning arbetade ytterligare några år i skogen, efter pensioneringen ägnade han sig åt hobbysnickerier som såldes. Henning blev 78 år.

Jag hade lyckan att få bo på Gammelgård med morfars och morbror Henning mina första fem år, hela skolutgåendet 1962-63, samt alla skollov fram till flytten 1966. Många somrar var även mina kusiner May-Britt och Erling Häggström där. Jag hyser mycket varma känslor för Gammelgård, för folket som bott på gårdarna runt sjön, varav många är mina släktingar. Jag älskar omgivningarna och historien om gårdarna och folket och inte minst alla berättelser om mina förfäders liv i Hermansjöbygden.

Gammelgårdens bagarstuga var fram till 1991 mötesplats för oss släktingar sommartid, särskilt när släktingar söderifrån kom på besök i några veckor. Vi hade en stor släktträff på Gammelgård sommaren 1977. Mycket mer kan berättas om livet på Gammelgård vid Hermansjön där storlommen ännu ropar, gäddan slår i vassen, älgarna simmar över sjön som förr, kanske på väg mot Kullberg och korpens hessa prat hörs långväga, men det får bli i något annat sammanhang. Det är fantastiskt att få vara med och bidra med att lyfta fram kulturhistoria kring sjön i nutid.

Författare: Solveig Nordin Zamano

**Statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt är medfinansierare
för genomförandet av detta projekt**